

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378: 37.011.3 – 051

О.С. БІЛОУС,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА ХАРАКТЕРИСТКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА МУЗИКИ

У статті обґрунтовується необхідність модернізації підготовки педагогічних кадрів в умовах вищої школи. Розглядається проблема формування творчої активності сучасного фахівця як важливої складової його самостійної креативної професійно-педагогічної діяльності.

Ключові слова: творча активність, професіоналізм, професійно-педагогічна діяльність, сучасний педагог.

Постановка проблеми. На етапі інтелектуально-інформаційного розвитку сучасного суспільства і підвищення ролі людського фактора в його динаміці необхідні нові підходи до професійної підготовки педагогічних кадрів. Це обумовлено як зміною характеру педагогічної праці, так і потребою в креативних, рефлексивних, проєктно-технологічних здібностях фахівців.

Аналіз шкільної практики дозволяє говорити про те, що одне з головних завдань – передавання учням досвіду ціннісно-естетичного й творчого ставлення до дійсності вирішується сьогодні не повною мірою. Ця ситуація призводить до зниження та нівелювання рівня якісної освіти й культурно-естетичних цінностей майбутніх громадян. Зміна ситуації, що склалася в шкільній практиці, пов'язана з подальшим удосконаленням якості професійної підготовки педагогів, а насамперед викладачів музики.

Аналіз останніх досліджень. Філософський аспект творчої активності як показника і важливої характеристики діяльності, у тому числі і професійно-педагогічної, одержує теоретичне обґрунтування в працях В.С. Біблера, Л.С. Виготського, С.С. Гольденстріхта.

Розуміння активності як складної, комплексної характеристики особистості (дослідження М.Є. Воробйова, Ф.Н. Гонаболіна, Ю.М. Кулюткіна, В.І. Лозової, Е.Ю. Мизюрової, С.О. Сисоевої, О.Г. Суценко, Б.М. Теплова, В.В. Штепенка та ін.) відкриває широкі можливості в плані вивчення й формування творчої активності як особистісної якості, що включає внутрішні (потреби, мотиви, цінності й ідеали, образ «я», здібності та ін.) і зовнішні (система відносин особистості і діяльності) аспекти.

Формулювання мети. Мета статті полягає у дослідженні проблеми формування у сучасних педагогів музики творчої активності як показника їхньої професійної діяльності та конкурентоспроможності на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Значні труднощі виникають сьогодні в підготовці педагогів музики. Факти свідчать про те, що реформування змісту й технології професійної підготовки студентів музично-педагогічних факультетів вищої педагогічної школи не завжди позитивно відображається на якості їхньої музичної освіти, рівні музично-педагогічної культури й готовності до музично-творчої професійної діяльності.

Модернізація сучасної музично-педагогічної освіти в умовах розширення соціокультурного простору й підвищення рівня професіоналізму педагогів музики пов'язана з реалізацією в професійній підготовці двох аспектів: розвитку морально-естетичних якостей, інтелектуально-музичних здібностей студентів і забезпечення умов для виявлення творчого потенціалу при вирішенні ними навчальних завдань. Новизна підходу в підготовці майбутніх педагогів музики полягає в людському вимірі, тобто у формуванні цілісного «образу» особистості педагога-професіонала.

Інтегруючий характер музично-педагогічної діяльності як важливої складової ціннісного ставлення студентів до професійної праці обумовлює інноваційні зміни в спеціальній підготовці сучасних майбутніх педагогів музики.

М.С. Каган вважав, що оволодіння музично-професійною діяльністю поєднує в собі чотири компоненти: пізнавальний, ціннісно-орієнтований, перетворюючий і комунікативний, які становлять основу підготовки студентів до обраної професії [2].

Якість професійної підготовки педагогів музики багато в чому залежить від позиції студента в навчальному процесі й нестандартного ставлення його до різних видів навчальної діяльності.

Процес професійного становлення, духовне, моральне та інтелектуальне зростання особистості багато в чому визначається рівнем її активності.

Активність є важливою біологічною властивістю людини. Недооцінка цієї властивості особистості в навчально-виховному процесі будь-якого типу навчального закладу породжує ті прорахунки, що мають місце в практиці вищої школи, у підготовці сучасних конкурентоспроможних кадрів (особливо педагогічних). Активність є дійовим засобом мобілізації музично-естетичних ресурсів особистості майбутнього педагога, нових його можливостей в освоєнні досвіду музично-педагогічної діяльності, потреби в естетичному саморозвитку.

За твердженням М.І. Киященко та М.Л. Лейзерова, завдання професійної підготовки майбутніх фахівців полягає в тому, щоб «привести творчі потенції, закладені в кожній людині, в активний, діючий стан, створюючи умови для того, щоб життєдіяльність учнів змогла стати життєтворчістю» [5, с. 21].

Помилка попередніх поколінь у трактуванні особистості як пасивного об'єкта середовища й обставин не переборена й у сучасній практиці виховання та навчання. Активність як важливий фактор професійного становлення майбутнього фахівця усе ще не одержала належного теоретичного обґрунтування.

Вивчення питання про характеристику творчої активності як показника рівня професіоналізму сучасного фахівця неможливе без конкретизації її сутності.

Аналіз теоретичних пошуків щодо сутності поняття «творча активність» дозволяє дійти висновку про те, що це складне особистісне утворення є важливою характеристикою діяльності, умовою і результатом її, але в той же час її можна розглядати як цілісну якість особистості фахівця, що виступає системоформуючою ланкою в структурі його професіоналізму. На наше глибоке переконання, при визначенні сутності досліджуваного явища необхідно виходити з особистісно-діяльнісного підходу. Важливо враховувати, що творча активність є найважливішою якісною характеристикою творчої особистості, її здібностей, що забезпечують динаміку професійного зростання й саморозвитку. У той же час вона виступає стійкою характеристикою діяльності людини, що перетворює умови і її результати, що забезпечує нестандартний підхід і творче вирішення поставлених завдань у різноманітних видах діяльності. Творча активність є особистісно-діяльнісною характеристикою людини.

У своєму дослідженні ми будемо виходити з того, що творча активність педагога музики – це складне особистісне утворення, яке поєднує у своєму змісті прагнення й готовність за внутрішнім переконанням здійснювати ініціативні, нестандартні, самостійні дії у вирішенні завдань музично-педагогічної, продуктивної діяльності, що виражається в умінні відходити від шаблону, асоціативному мисленні, емоційному сприйнятті музично-педагогічної дійсності, стійкій потребі в імпровізації і творчості.

Це загальне визначення творчої активності має потребу в більш детальній конкретизації, тому що її зміст визначається специфікою індивідуальних і вікових характеристик особистості й особливостями діяльності, професійної сфери, обраної людиною.

Визначення змісту творчої активності як найважливішої риси професіоналізму сучасного педагога музики передбачає врахування особливостей студентського віку і структурних компонентів особистості студента.

Студентський вік – це період активного формування внутрішньої потреби особистості співвідносити власні прагнення з інтересами суспільства. Дослідники цього вікового періоду Б.Г. Ананьєв, О.В. Дмитрієв, М.І. Дьяченко, Л.О. Кандилович, О.М. Матюшкін, О.Г. Мороз, Г.С. Костюк, А.В. Петровський та ін. розглядають студентство як специфічну соціально-професійну групу з урахуванням їхнього особистісного місця в структурі держави, соціального знання, соціально-психологічних і політичних рис. Студенти – це відносна спільність особистостей, обумовлена домінуючою єдністю мети й завдань у справі оволодіння професією, а також ідентичними організаційними структурами життєдіяльності, що забезпечують результативність впливу усіх факторів вузівського навчально-виховного процесу.

Підвищення ролі людського фактора в житті суспільства і його творчого начала обумовлює необхідність удосконалення якостей особистості, що забезпечують її творчу позицію і нестандартний підхід до вирішення завдань, які стоять перед нею.

Я.О. Пономарьов, узагальнюючи, аналізуючи якості творчої особистості, вважає, що її властиві «неабияка енергія, наполегливість, винахідливість, пізнавальні здібності...». Також він відзначає, що неабияку роль відіграють такі риси, як прагнення до відкриттів, завзятість, наполегливість, інтуїція, творчі здібності, прагнення до розвитку й духовного зростання, спонтанність, оригінальність [4, с. 225–226].

Досліджуючи структуру творчої особистості, О.Н. Лук виділяє такі риси цього складного особистісного утворення: готовність до ризику; імпульсивність, поривчастість і незалежність суджень; прагнення критично ставитися до викладачів і навчальних програм; нерівномірність успіхів у навчальних предметах; почуття гумору і схильність до жарту; самобутність, але без вигадливості, «оригінальничання»; «пізнавальна скрупульозність»; небажання сприйняти на віру критичний погляд на такі речі, що нібито повинні стати «священними»; сміливість уяви і думки [3, с. 85–88].

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дозволяє говорити про те, що багато дослідників розглядають активність і її творчу характеристику як складне особистісне утворення, спрямоване на творення, перетворення, пошук і відкриття нового.

Але варто враховувати і той факт, що активність у професійній підготовці студентів є не просто їхнім діяльним станом, але і якісним показником навчальної і, як наслідок, професійної діяльності.

Рядом досліджень доведено, що найбільша творча активність у процесі занять музикою проявляється в самостійній музичній пізнавальній діяльності, що сприяє інтенсивному мисленню, інтенсивній роботі пам'яті, уяви (О.О. Апраксина, Л.А. Баренбойм, Н.О. Ветлугіна, М.Ф. Гнесін, Г.Г. Нейгауз, Г.С. Рігіна, Б.М. Теплов, Б.Л. Яворський, П.М. Якобсон). Саме домінування креативності в системі навчання й розвитку творчої індивідуальності студента може допомогти становленню майбутнього педагога-професіонала.

Змістовний аспект творчої активності як інтегративного особистісно-діяльного утворення поєднує в собі інтереси і потреби, спрямованість і схильності, рівень розвитку інтелектуальних, емоційних, вольових якостей і дії, що обумовлюють результативність різних видів діяльності студентів. Багатоаспектність змісту визначає і багатокомпонентність її структури.

Зміст творчої активності, на нашу думку, має багатокомпонентну структуру, що об'єднує в собі такі компоненти: мотиваційний блок; блок творчих здібностей; пізнавально-операціональний блок; емоційно-вольовий блок; оцінний блок. Усі перелічені компоненти взаємозалежні та взаємообумовлені.

Зміст творчої активності як складного особистісного утворення формується всіма сторонами внутрішнього світу особистості: інтелектуальними, емоційними, вольовими, навичками, звичками, здібностями.

Мотивація музично-творчої діяльності значною мірою обумовлена, на наш погляд, природою і специфікою музичного мистецтва. У зв'язку з цим важливими мотивами творчої активності є інтерес студентів до музичного мистецтва й музично-педагогічної діяльності. «Він виявляється як потреба до сприйняття, розуміння і виконання музичних творів,

прагнення до глибоких емоційних переживань, бажання прилучити школярів до музичного мистецтва, навчити їх любити і розуміти музику» [1, с. 20].

Творча музично-педагогічна діяльність тренує і розвиває пам'ять, мислення, спостережливість, цілеспрямованість, ініціативу, самостійність. Саме ці якості особистості є основою розвитку творчої активності.

Творча активність як здатність до продуктивної діяльності включає в себе потребу й уміння формулювати оригінальні музично-педагогічні проблеми, знаходити нестандартні способи їх розв'язання, використовувати набуті знання в нових ситуаціях.

Творча активність як складна якість особистості у своєму розвитку проходить кілька рівнів: описово-констатуючий (низький), рівень розуміння музики (середній) і рівень тлумачення (високий). Характеристику рівнів наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1

Характеристика рівнів прояву творчої активності особистості

Передумови творчої активності	Рівні		
	Високий	Середній	Низький
Досвід сприйняття музики	Найрізноманітніші музичні твори понад програму	Музичні твори у межах програми	Нижче вимог програми
Інтерес до музично-педагогічної діяльності	Стійка, усвідомлювана, яскраво виявлена потреба у музично-педагогічній діяльності	Музичні інтереси обмежені вимогами програми та викладача	Зовнішньо не виражений інтерес до музично-педагогічної діяльності. Заняття епізодичні
Знання та навички в галузі аналізу	Виявляє можливості засобів виразності в музичних творах, виконавської діяльності та в передаванні змісту	Володіє засобами виразності, але не пов'язує їх зі змістом музично-педагогічної діяльності	Має труднощі в аналізі засобів виразності музично-педагогічної діяльності
Здібність до оцінювання музичних явищ	Обґрунтована мотиваційна оцінка, забарвлена власним ставленням. Рівень тлумачення.	Узагальнення даних аналізу в словесній формі, але без мотивування власної позиції. Рівень розуміння	Відсутність узагальненої та обґрунтованої оцінки. Описово-констатуючий рівень

Низький рівень – інтерес до музично-педагогічної діяльності має епізодичний характер, наслідування переважає над самостійністю й ініціативністю, репродуктивна діяльність переважає над творчим підходом до вирішення навчальних проблем, негативне ставлення до навчання.

Середній рівень – має місце інтерес до музично-педагогічної діяльності, переважає позитивна мотивація в навчальній роботі, епізодично проявляється прагнення студентів до пошуку самостійних рішень, наполегливість і цілеспрямованість дій, потреба в нестандартному виконанні навчальних завдань, в окремих навчальних ситуаціях має місце імпровізація і часткове творче вирішення навчальних проблем. Діяльність студента має частково-пошуковий характер.

Високий рівень – має місце стійкий пізнавальний інтерес і прагнення до творчої музично-педагогічної діяльності, розвинуті творчі здібності, необхідний комплекс інтелектуальних, емоційних і вольових властивостей і умінь особистості, які дозволяють самостійно й нестандартно вирішувати навчальні завдання.

Зростаючі вимоги до особистості сучасного вчителя, до рівня його професіоналізму й характеру педагогічної діяльності визначають необхідність модернізації професійної підготовки педагогічних кадрів в умовах вищої школи. Аналіз вузівської практики дозволяє говорити про те, що традиційна система навчання студентів не цілком відповідає новим вимогам, що висувуються до рівня їхнього професіоналізму. Орієнтація на предметне навчання, ігнорування індивідуальності, перевага репродукції в навчальному процесі негативно позначається і на рівні творчої активності майбутніх учителів.

Завдання полягають у тому, щоб змінити позицію студента в навчальному процесі з пасивного і стороннього спостерігача (у якій він перебуває при традиційній організації занять у вищій школі) на активного учасника навчальної роботи, суб'єкта власної освіти і професійного саморозвитку, самоствердження.

Оскільки творча активність майбутнього вчителя – це його здатність до цілеспрямованої і планомірної педагогічної діяльності щодо формування духовних цінностей у себе й в учнів, то важливо змінити характер професійно-педагогічної підготовки таким чином, щоб учити студентів умінню звільнитися від шаблону, стереотипу і заборон, умінню брати на себе ініціативу пошуку нового, невідомого й розвивати в них здатність до свідомого самоконтролю, організованості, творчого вирішення навчальних завдань.

А це можливо лише в тому випадку, якщо переорієнтувати навчальний процес із предметного на особистісно орієнтоване навчання.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Однак проведене дослідження не є вичерпним у розробці досліджуваної проблеми. Виконана робота дозволяє побачити перспективи подальшого вивчення проблем якості підготовки сучасних фахівців. З вивченням цих питань ми пов'язуємо подальшу дослідницьку роботу з визначення шляхів підвищення якості підготовки сучасного педагога і забезпечення високого рівня його професіоналізму.

Список використаних джерел

1. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки: кн. для учителя / Л.Г. Арчажникова. – М.: Просвещение, 1984. – 111 с.
2. Каган М.С. Человеческая деятельность: (опыт сознательного анализа) / М.С. Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.
3. Лук А.Н. Учить мыслить / А.Н. Лук. – М.: Знание, 1985. – 96 с.
4. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика / Я.А. Пономарев. – М.: Педагогика, 1976. – 280 с.
5. Эстетическая культура и эстетическое воспитание: кн. для учителя / сост. Г.С. Лабковская. – М.: Просвещение, 1983. – 304 с.

References

1. Archazhnikova, L.H. (1984). *Professiia uchitel' muzyki* [Occupation – music teacher]. Teacher's Book. Moscow. Prosveschenie Publ. 111 p. (In Russian).
2. Kahan, M.S. (1974). *Chelovecheskaia deiatel'nost': (opyt soznatel'noho analiza)* [Human activities. Analysis of conscious experience]. Moscow. Politizdat Publ. 328 p. (In Russian).
3. Luk, A.N. (1985). *Uchit' muslit'* [Learn to think]. Moscow. Znanie Publ. 96 p. (In Russian)
4. Ponomarev, Ya.A. (1976). *Psikholohia tvopchestva i pedahohika* [Creativity Psychology and Pedagogy]. Moscow. Pedahohika Publ. 260 p. (In Russian).
5. Labkovsky, G.S. (1983). *Esteticheskaiia kul'tura i esteticheskoe vospitanie: kn. dlia uchitelia* [Aesthetic culture and aesthetic education]. Teacher's book. Moscow. Prosveschenie Publ. 304 p. (In Russian).

В статье обосновывается необходимость модернизации подготовки педагогических кадров в условиях высшей школы. Рассматривается проблема формирования творческой активности современного специалиста как важной составляющей его самостоятельной креативной профессионально-педагогической деятельности.

Ключевые слова: творческая активность, профессионализм, профессионально-педагогическая деятельность, современный педагог.

The necessity of modernization of teacher's training in terms of higher education is substantiated in the article. The issue of formation of creative activities of modern specialists as an important component of their independent creative professional and educational activities is examined.

Key words: creative activities, professionalism, professional and educational activities, the modern teacher.

Одержано 21.10.2015.